

اسماعیل جمیلی

ائلی نین سسینه سس وئرن
یوردونون نیسگیلرینی اؤتن شاعر

دکتر محمد علی فرزانه

اوزون مَدّت دگیل ، اولای بیلسین آشاغا - یوخاری دؤرد ایل بوندان اؤنجه، یا بیر آز اویان- بویان ، عؤمور آیالارینی و ایللرینی بوتون سورگونلر کیمی غربتده یاشایان و بیر آن ائلین - اوبانین قایغی سیندان فارغ اولمایان استعدادلی شاعر اسماعیل جمیلی ، آذربایجانین بؤیوک سۆز استادی صائب تبریزینین تک بئیتلریندن آذربایجان دیلینه چئویردیگی دفترى منه گؤندردی.

او گونلر من اوزون سورن اورک خسته لیگیندن یاخا قورتارسامدا، هله اونون سوروشکن یورغونلوق و دالغین لیغی ایله ال به یاخا ایدیم . یونونلا بئله دفترى دقتله گؤزدن کنچیردیم و اؤز احساسیمی یازدیغیم بییغجام اؤن سؤزده بو عبارتله بیلدیردیم: ” صائبین دریا مضمونلاری و جمیلی نین اینجه ترجمه لری او قدر جانلی و بییغامدیر کی، اینسان اوره گی ایسته بیر دفترچه ده هر نه وارسا بورایا کؤچورسون...

اسماعیل جمیلی اؤز اینسانی - اخلاقی نورملاری ایله یاخشى وپیس آراسیندا یاراتدیغی قایغی و دویغو دونن بؤیوک سۆز استادى محمد علی صائب تبریزی نین یاراتدیغی شعر وادب دونیاسی نین دوامچیلاریندان بیرى دیر . اسماعیل جمیلی لر بو گون خلقیمیزین دوشونجه دونیاسیندا صائبلرین دوغما وارثی اولاجاقلار ” . و بو گون دؤرد ایل بو سۆزلردن سونرا ، اسماعیل جمیلی دوغرودان - دوغرویا دیلیمیزین سۆز بولاغیدان و ائلیمیزین اویانیشیندان یازدیغی قدرتلی و جسارتلی شعرلره صائبین یولونون دوامچیسى و اونون دوغما وارثی سویه ده ایرمليله بیر.

دؤرد ایل عرضینده شعر دونیاسیندا بو قدر ایره لیله مک ، استعداد و باجاریق اؤز یئرینده دورسون ، اینام و اینانج اولماسا ، ائله - اوبایا باغلیلیق اولماسا ، شاعر ائل ایله سس سسه وئرمه سه و یوردولا درلشمه سه ، باشا گله سی دگیل : گر جزبه عشق اولسا گتیرم نجه گلزم . گر جزبه عشق اولماسا ، گلسه وجه گلزم . یئرلی اولسا یئنه ایسته ردیم بحرانی گونلریمده یوخاریدا آدینی چکدیگیم اؤن سۆزدن بیر پارا گراف دا بورایا کؤچوروم : « اوزوگولرلیک ، اینسان سؤرلیک ، زحمته حؤرمت ، یورد قایغیسى ، تورپاق قایغیسى ائل قایغیسى ، دیل قایغیسى ، آزادلیق و شرفه سایغی ، شعره ملاحظ و عزت قازاندیریر . اوزو گولرلیک ، آرزویا قول- قاناد وئرمک و عومرو اؤز باشینا بوراخماماق شاعرین اولگوسو و دنیا گوروشودور.

او تاریخدن برى جمیلی نین یازیب - یاراتدیغی دولغون و اینجه بیچیملى شعرلری نین هامیسى الهه اولماسادا، اینترنئتن آلینان تک ورقلر حالیندا بیر قیسیمی گؤز اؤنومده دیر. آز بیر مَدّت عرضینده بو قدر گلیشمه ، باخیش درینلیگی و دوزگونلوگو ، دوشونجه و دویغونون جانلی بویالارلا سوسلنمیش سۆز اینجیلری دوغرودان دوغرویا سحر کلام سایبلا بیلر . جمیلی نین شعرى هر عنوان آلتیندا سؤیلنسه ده ، او باشدان آياغا و بوتونلوكده اویانیش و دیره نیش شعریدیر.

جمیلی بو گونکو اویانیشین ، بو گونکو اؤزونه قاییتماغین ، اؤز ملی وارلیغینی ، کیملیگینی ، اینسانی حقارینی دریندن و هر طرفلی دوشونن و اؤنوه ائتمکده یانیلمایان و یئنیلمه ین بیر خالقین یول گؤسترجی سیدیر. اونون شعرینده چاغلیان لیریزم ، نه اینکه اونون دؤیوشگن اؤزه للیگینی یادیرقامیر بلکه اوردا یئرله شن معاصرلیک و جانلیلیق اوندکی رئالیزمی درینلشدیریر و بو گونکو اویانیشین جانلی گؤزگوسونه چئویریر. شاعرین یارادیجیلیغی نین رنکارنگ و چوخ ساحه لی اولماسی اونون بیر اؤتری آراشدیرمادا تانیلماسی ممکن اولمادیغیندان اونون شعرلریندن بیر نچه سینه دقت یئتیرمک آز - چوخ اؤدهنکلی اولای بیلر:

جمیلی نین گؤز قارشیسیندا اولان شعرلرینده یوخاریدا اشاره ائتدیگیمیز کیمی ان پارلاق یئر توتان اونون بوگون آذربایجاندا پارلانان ملی - معنوی اویانیشلا ایلگیله نن و بو اویانیشین عینی دورومونو ترنم ائدن شعرلر دیر . بیچیمینده و آنلامیندا بیر سمفونی فضا سینى یارادان ” یئنی چاغین یئنیلمه ین بالاسی ” عنوانی داشیان بالادا دا شاعر دئییر:

سن یالواریش نسلیندن یوخ ،

قارا قارقیش فصلیندن یوخ ،

آیری دوشموش اصلیندن یوخ ،

یئنی چاغین یئنیلمه ین بالاسی سان ،

وارلیغیمین کیملیگیمین قالاسی سان ،

.....

گۆزلرینین آرخاسیندا اولدوزلاری صفه دوزن ،

گوی قورشاغی قانادیندا اومودلارین باغین گزن ،

آرزیلاری سونا کیمی دورو خیاللاردا اوزن ،

یاساق سئودا سئوگیسینده سایسیز غمه ، درده دوزن ،

دوشونجه نین باغچاسیندان

یابان شاختا سازاغیندا دونانلارین الین اوزن ،

اؤزو اولوب اؤز اؤزون آشان

دالغالانیب جوشوب داشان ،

قورتولوشون شن هاواسین چالاسی سان ،

یئنی چاغین یئنیلمه ین بالاسی سان ،

.....

شعردہ سۆزلرین بیجیمی اوقدر یاراشیقلی ، دوشونجه نین دورومو او قدر عینی و آنلاملی اوقدر درندیر کی اونو یاریمچیق قویماق بیر سمفونینی یاریدا کسمک تاثیر ایتساندا بوراخیر . بو بالادا دا اولان گوجلؤ ادراکین و معاصیرلیگین ایتساندا یاراتدیغی و بئجرتدیگی ایستہ ینین و داورانیشین سۆزدن بیجیلیمیش تابلسو جلوه لنیر، لاکن شاعر ”بیز واریق“ دۆردلوگونده بو ایده آل اویانیشین باش تۆتماسیندا حرامیلرین ، ایتسانی دوز – دوغرو یولدان چاشدیرانلارین و اونو اؤز وارلیغیندان و اؤزلوگوندن آیری سالان دوزاق : قورانلارین حیلہ لرینی آد ائیلیر

آییردیلار یول یارییا چاتمادان آییریمچیلار یولوموزدان بیزلری

بیز دوز یولون دوزلوگونه وارمادان ایری یولو بیتیردیلر اؤزلری.

.....

بیز گوندیک دوز ایناما دوز یولا بیر باخمادیق تلہ قوران ساغ سولا

چاتدیرمادان یولو باشا قول – قولا بیزه دشمن گۆرستدیلر بیزلری.

.....

آچاقلاری شیشیتدیلر داغ اولدو مزارلاری بزه دیلر باغ اولدو

بیز قارا گون کومور اوزو آغ اولدو يئنه بیزی گۆرنمه دی گۆزلی...

و انله بو اینسانی دوغو – دوزگون بولوندان چاشدیرانلارین و اوزکیملیگیندن آیری سالانلارین قارشیسیندا اوز بیرلیکلرینی قوروماقدا ” آیریملارین ایچینده ” بئله مصلحت گورور:

آرزولارین دیزینده یولدا بیق ساحیلده بیر ، یئلکده بیر ، یئلهده بیر

یا اورتادا ، یا ساغدا ، یا سولدا بیق اوموددا بیر ، دیلکده بیر ، دیلهده بیر

.....

بولاق قورور داملا- داملا کؤچنده دنلی دنسیز اوراقلانار بیچینده

...تاپ بیرلیگی آیریملارین ایچینده دوداقدای بیر اولمالی دیر ، دیلهده بیر

.

خالق شاعری صمد وورغونون ایللر بوندان اؤنجه سؤیله دیگی آذربایجان پوئماسی ، هله ده شاعریمیزه بیر الهام و قاینق کیمی معاصر شعر رپررتواریمیزدا پارلا بیر . گۆز اؤننده اولان واراقلاردا دؤرد قطعه یورد آدیله شعر وار لیریک و ایپک بویالارلا آنا یوردو تصویر ائدن بو شعرلرله یاناشی ” سن آذربایجان سؤیله... ” عنوانلی شعرده ، شاعر یئنی بیر ریتمله آذربایجانین تکجه پارلاق کئچمیشیندن یوخ ، اونون اونودولماز قهرمانلار اولکة سی و آدلیم بیلگینلر اوجاگی اولدوغوندان یوخ ، بلکه اوز اورک آغریسی ایله آذربایجانین تاریخ بویونجا دردلرینه ، یارالارینا باشدان آشیردیغی ماجرالار و طوفانلار و شاهد اولدوغو نامردلیکلره یول آچیر. چوخ یئرلیدی بو جانلی تراژدینی بوتونلوگله بورایا کؤچورم ، آنجاق دئمه لی چوخدور ، فرصت یوخ

آشاغیدا کی بئشلیکلر شعرین باشلانیشیندان و قورتاریشیندان نمونه اولاراق گتیریلیر:

سن آذربایجان سؤیله نچون آذر به جان اولدون ؟

اونوتدون اوز درین دردین یادین دردین آلان اولدون ؟

چتین گونلرده ایرانین بلاسیندا یانان اولدون ؟

وئریب ائولادینی قوربان ، اوزون یالقیز قالان اولدون ؟

یاشیل یوردوم باهار ایکن نه دن سولدون ، خزان اولدون ؟

کنچن یوز ایلهده یوزلریول دؤیوشدون ، مین یارا گوردون ،

دایاندين ، سینمادین ، دؤزدون ، وفا ائتدین ، جفا گوردون ،

کیمین چکدین بلاسین ، سن همان یئردن بلا گوردون ،

سویولدون ، پای بؤلوش اولدون ، یاد اللرله تالان اولدون ،

سن آذربایجان سؤیله ، نچون آذر به جان اولدون ؟

گووه ن ائولادینا ، آنجاق اوزون قیل دردینه چاره ،

کونول وئرمه شکر دیللی ، هر آن اویناشلی دیلداره ،

فریلاقدی دئسه هر نه ، بوراخ گئتسین اوزو قاره ،

جانين قويون سوزون اوسته ، بو يولدا امتحان اولدون ،

سن آذربايجان سؤيله نچون آذر به جان اولدون ؟

جميلي شعرينين قاييسي هميشه دوغما وسارسيلماز خالق قهرمانلارينا آچيق اولموش و خصوصيله زمانه ميزده تاريخين گليشمه سييله ، بابك ، ستارخان و ايريلاري كيمي يئنيلمز و قورخماز قهرمانلار بو سون ايللرده ائلين و يوردون سمبوليك و ائل جاري قهرمانلاري سيماسيندا جلوه لنديكلري و هر زاماندا چوخ خالقين مبارزه سينده داينيش و ديرنه نيش اولگولري سايلديقلاري باخيميندا حماسيه چئوريلرلر. گوزده اولان شعرلرده جميلي بابك و ستارخان حماسه لريله قريلماز ايلگيسيني بئله جانلانديرير ،

بابك بو گون بير آد دگيل ” عنوانلي شعرده: ”

بابك بو گون بير آد دگيل

يوز ايللري آشيب گلن ، / عصيرلره يئنيلمه ين ، / قهرمانليق داستانيدير .

ايگيت اوغلان ، قوچ قيزلارين ، / اوزانلارين ، قوپوزلارين ، / كيمليگينين كنشيگينده يئلماز لارين ، / وارليغينين عنوانيدير .

/بابك آدلي داينيشما، / گلله جگه آرخا دوران ، / قورتولوشا كؤرپو اولان ،

.....چنلي بئله دولت قوران ، / ملتيمين فرمانيدير

.ائلي دوستاق ، ديلي ياساق ، / آئلي آچيق ، ايگيت قوچاق، / تورك ائلينين سهنديدير ، سلطانديدير

بذ قالاسي ، داش قايلاردان اولوشان، / بولودلارا سينه گرن ، زيروه ده بير قالا دگيل....

ظولمه ، زورا ، خيانتله، / گنريلگه ف جهالته باش ايمه ين ، / سؤگيميزين اوردوسودور، گوه نيدير ، داياغيدير

بابك بو گون بير آد دگيل ، / آرزيلارلا بيرقالانان ، / اوركلرده دالغالانان ، / آذربايجان ملتي نين بايراغيدير .

و ” ستارخانين بايراغي ” عنوانلي شعرده:

دان يئري قارانليق ، / بولاغ باشي بولانليق ،

يوخسوللوق ، بوغونتو ، فرياد، / اولوم كؤلگه لي استبداد ،

غم ، غصه قالاق، قالاق، / درد ، ظولم زولاق ، زولاق،

داغ – داغ انشيديلمز هاراي، / حقسيزليك گونده ليك اولاي،

.....سو يئرینه آخان قان ، / امر ائندن ظولمكار خان ، / قدرته اويونجاق دين ، ايمان

اومودسوزلوك گويه رنده ، / آرزى يئلي ديرنده ، / اينسانليغين ديه رلري، / آغ كفته بوروننده،

همّت سؤزو ، غثيرت سؤزو ، / آزادليقلا ملت سؤزو ،

. ستارخانلار ، باغير خانلار ، / ائله ديلدن ديله دوشدو، / قانادلاندى ، هاوالاندى ، / نغمه اولدو تئله دوشدو

ائل سيغيندى آزادليغين اوجاغينا، / ائل گوندی ستارخانين بايراغينا ، /

. گولوش قوندو قارا – قورخو بوداغينا، / يئننى آچان چيچكلرين دوداغينا

قورخماز سردار ، / جسور سالار ، / يوخسوللارا داياق اولدو ، / اومود يايان چراغ اولدو ، /

آذربایجان آزادلیغا بایراق اولدو / آرزى ، اومود ، سئوگى ، سئوینچ / شار شار آخان بولاغ اولدو.....

بورایا قدر گئیردیگیمیز قیسا آراشدیرمالارو بیر سیرا اولگولر جمیلی شعرینین اؤزه للیکلرینی آز- چوخ ایشیقلاندیرسادا ، اونون چوخ ساحه لی ، رنگارنگ و چوخ چئشیدلی شعرلرینی بوتونلوکلده قاورامیر . بو شعرین هر بیرینین اؤز رایحه سی ، اؤز بیچیمی و هارمونیی، اؤز آنلامی ، احتواسی و اماجی وار . بوتون بونلاری یئری گلینجه آراشدیرماق آرزوسيله بو یازینی شاعرین شعرده ایشلندیکلی قالب و بیچیملردن آد چکمهکله اونلارین بعضیلرینین آنلام و مندرجه سینه اؤتری اشاره ایله بو سؤزه سون وئریپک

جمیلی شعرده خلق شعرلی قالبیلاریندان قوشما ، گرایلی ، بایاتی و آیریلاریندان فایدالاندیغی حالدا کلاسیک ادبیاتین غزل ، مثنوی ، قطعه و مخمس قالبیلاریندان دا فایدالانیر . بونلار اؤز یئرینده دورسون ، او آزاد شعر ریتم و اولچولریندن ده مهارتله و یئرلی یئرینده بهره له نیر . آشاغیدا بیر سیرا شعرین بیچیم و آنلامینی گؤستریمک اوچون اونلاردان بیر شاه بیت گئیریلیلیر:

صمد عمی ناغیللارا قوشولدو ” : سئوگی دولو آرزى دولو بیر گونش ،/آرازدا باتسادا او گون بیر آندا/ صمد عمی ناغیللارا ”
قوشولدو ،/آدی اولمز اولدو آذربایجاندا

تبریز عنوانلی شعردن:

بابک تک عینالین یاخیب قان اوزه ، / ایگیتلیک داستاتین سیغینماز سؤزه ،

قهرمان ائولادین گلمه سین گؤزه ،/ بهارین دؤنمه سین خزانایا تبریز.

آیدینلیق اولمز:

دوز یولون یولچوسو آنلی آچیقدير ،/ دؤنگه ده گیزله نن تولکو اوتانسین ،

حاق سؤز قیلینجدير ایرینی کسر ،/ سؤیله کی یاتمیشلار دویسون اویانسین.

بیز کیمیک:

بیز سئوگیدن یولا چیخان ،/ کدورتیه قالخان توتان،/ محبتیه میدان قوران ،/

ائلیمیزین ، یوردوموزون ، سئوگیسینده صادق لریک ، حسرتینده یانديغیمز آزادلیغا عاشیقلریک.

سؤز:

سؤز وار ، جاندير ، درده درماندير / سؤز وار جان یاخاندير اورک سیخاندير

سؤز وار ، کؤنول آچار ، اوزو گولدوره ر / سؤز وار زهرلیدیر ، سانجان ایلاندير.

صاباحلاری اولمایانلار:

نه یاخشى کی باجارمیرلار ،/ گوندن گونه یوخسوللاشیر کؤنوللری،/آندان آنا

قیسیرلاشیر دویغولاری ،/ زمان سازین چالمايانلار ،/ صاباحلاری اولمایانلار... ..

یوتوبوری، قیش 2005

<http://www.kitablar.com/>

<http://www.kitablar.org/>